هو

# ŞEYH NASÛH EFENDİ VE HADÎS RİSÂLESİ ÜZERİNE

**On the Sheikh Nasûh Effendi and Hadith Treatise**

Serhat KÜÇÜK*

**Özet**

Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh et-Tosyevî, başta tefsir olmak üzere çeşitli ilim dallarında çok sayıda eser veren çok yönlü bir kişidir. Hakkındaki bilgiler eserlerinden öğrenilenler ve rivâyetlerden ibârettir. Tasavvufî bir çevrede yetişen Şeyh Nasûh Efendi bilimin gereğine, yararına ve önderliğine inanmış bir kişidir. Aslen Tosyalı olmasına rağmen tasavvufî eğitimini Şeyh Tâcüddin İbrahim Karamânî'nin yanında tamamlamış, daha sonra Bursa'daki Zeyniyye Tekkesi'nde üç yıl şeyhlik yapmıştır. Hayatının son yıllarını memleketi Tosya'da geçirmiş ve orada ölmüştür. Şeyh Nasûh Efendi'nin ölüm tarihiyle ilgili rivâyetler muhteliftir. Şeyh Nasûh Efendi, eserlerinin çoğunda kendini Abdülmecîd bin eş-Şeyh Nasûh bin İsrail olarak tanıtmış, kaynaklar da onu âlim, müfessir, sûfî gibi sıfatlarla anmışlardır. Eğitimi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmayan yazarın bir eserinin sonundaki "H. 931 Kostantiniyye" kaydından bir ara İstanbul'da bulunduğu ve İstanbul'un eğitim için sunduğu nimetlerden yararlandığı söylenebilir. Kurân ve hadîsler ışığında insanların mutlu ve huzurlu yaşayıp dünya ve âhiret saâdetine ulaşmaları için dinî-tasavvufî eserler yazmıştır. Şeyh Nasûh Efendi hadîs açıklaması ile ilgili de bir eser yazmış, bu eserde 15 hadisi açıklamıştır. Şeyh Nasûh Efendi bu eserde farklı konularda 15 hadîsin önce metnini zikretmiş, sonra hadîslerin açıklamalarını yapmıştır. Şeyh Nasûh Efendi hadîsleri yalın ve anlaşılır bir dille açık-

* Yrd. Doç. Dr.,Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, serhatkucuk@karabuk.edu.tr.

lamış, bu ifade tarzında okuyucu kitlesini geniş tutmasının etkisi olmuştur. Yazarın bu eseri yazmasında Hz. Al'i'ye isnâd edilen hadîs öğretimi ile ilgili bir hadîsin etkisi olduğu söylenir.

**Anahtar Sözcükler:** Eski Anadolu Türkçesi, Şeyh Nasûh Tosyevî, hadîs, risâle, şerh

**Abstract**

Sheikh Nasuh Tosyevî, various branches of learning to be construed in a number of works, particularly a multi-faceted person. Consists of information about the works and rumor has learned. Master of science, the need to grow in an environment of Sufi Sheikh Nasuh, and for the benefit of a person who believes in the leadership. Although originally from Tosya, Tâcüddin Sheikh Ibrahim Karamani next to the spiritual education completed three years later sheikh has in the Bursa Zeyniyye's Tekke. Tosya spent the last years of his life, and died in his hometown. Narrations about the history of the death of Sheikh Nasuh Efendi different. Nasuhi Sheikh Effendi himself reigns of his works is introduced as the son of Israel, the son of the shaykh Nasuhi, resources, her scholars, commentators, commemorated with adjectives such as Sufi. No information about the author of a work of literature at the end of training "H. 931 Kostantiniyye "in Istanbul, where a break in recording and benefit from the advantages of Istanbul can be said for education. In the light of Quran and traditions of people living in a happy and peaceful world and to achieve happiness in the hereafter wrote religious-mystical artifacts. A description of the works on Hadith Shaykh Effendi wrote Nasuhi, 15 hadith explained in this work. Lord Sheikh Nasuh 15 different issues in this work, the text of the Hadith directly mentioned before, the traditions have descriptions. Lord Sheikh Nasuh simple and understandable language traditions explained, in the this phrase has been the effect. İt the said that at the write author's this work to related Hz. Ali the teaching of hadith to be effect.

**Key Words:** Old Anatolian Turkish, Sheikh Nasuh Tosyevî, hadith, brochure, explanation.

## 1. Şeyh Nasûh Efendi'nin Hayatı:

XVI. yüzyıl Osmanlı ulemâsından olan Abdülmecîd b. Şeyh Nasûh et-Tosyevî, başta tefsir olmak üzere çeşitli ilim dallarında çok sayıda eser veren çok yönlü bir kişidir. Tasavvufî bir çevrede yetişen Şeyh Nasûh Efendi bilimin gereği-

ne, yararına ve önderliğine inanmış; sâliklerin, muhiblerin ve tasavvuf erbâbının Kurân ve hadîsler ışığında mutlu ve huzurlu yaşayıp dünya ve âhiret saâdetine ulaşmaları amacıyla yazı, risâle ve eserler yazmıştır. Dînî ve tasavvufî içeriğe sâhip olan bu eserlerde Kurân tefsiri, hadîs şerhi v.b. konuları açıklamaya odaklanmış, bu eserleriyle hem eğitme, öğretme ve yetiştirme (irşâd) endişesi taşımış hem de adını ölümsüz kılıp âlemde hoş bir sadâ bırakmıştır.[1]

Abdülmecid Efendi nâmıyla tanınan Şeyh Nasûh Efendi'nin künyesi kaynaklarda şu şekilde aktarılır: *Abdülmecîd b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrail et-Tosyavî el-Amasyavî*. Hakkındaki bilgiler eserlerinden öğrenilenlerle rivâyetlerden ibârettir. Çeşitli tarikat büyüklerinin ve babasının menkıbelerinin işlendiği *Menâkıbü'l-evliyâ* adlı eserinde, dedesini velâyet ve kerâmeti ile meşhur Kâdirî tarikatından icâzetli İsrâil Dede olarak tanıtır. Babasının da hat ve meânî ilminde usta, *Risâletü'l-edviyye fî tarîkati's-sûfiyye* ve *Risâletü'l-edebiyye* adlı bir eser sahibi, Zeyniyye tarikatının büyüklerinden Şeyh Nasûh Efendi olduğunu belirtir.[2] Aslen Tosyalı olmasına rağmen tasavvufî eğitimini Şeyh Tâcüddin İbrahim Karamânî'nin (ö. 872/1467-68) yanında tamamlamış, sonra Bursa'daki Zeyniyye Tekkesi'nde üç yıl (1513-1516) postnişîn olmuş ve akabinde Tosya'ya dönüp orada vefat etmiştir.[3]

Şeyh Nasûh Efendi'nin kardeşi Yahya Efendi de âlim ve fâzıl bir kişi olup matbu *Avamil-i Cürcânî Şerhi* ve Abdülmecîd b. Abdüllatif b. Ferişte'nin (ö. 874-1469) *Lügat-i kânûn-i İlâhî* adlı Kurân sözlüğüne şerh yazmıştır. Pîr Muhammed adında bir de oğlu vardır. Bir eserinde oğlunun doğum tarihini (h. 773) olarak belirten müellif, eserlerinin çoğunda kendini Abdülmecîd b. eş-Şeyh Nasûh b. İsrail olarak tanıtmış, kaynaklar da onu âlim, müfessir, sûfî gibi sıfatlarla anmışlardır. Eğitimi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmayan müellifin bir eserinin sonundaki "*H. 931 Kostantiniyye*" kaydından bir ara İstanbul'da bulunduğu ve İstanbul'un eğitim için sunduğu nimetlerden yararlandığı söylenebilir. Eserlerinin

---

1 Bkz. Abdülhamit Birışık- Ufuk Hayta; **"***Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecîd B. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhiru'l-Kur'ân ve Zevâhiru'l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesi'nin İlmî Değeri***"** Uludağ Üni., İlâhiyat Fak. Der., Bursa 2007, C. 16, S. 2, s. 346-349.

2 Şeyh Nasuh, Tosya yakınlarında bir köyde ikamet etmekte iken, babası İsrail'in vefatından sonra ilim tahsili için küçük yaşta Tosya'ya gelmiş, burada Pîrî Halife'den Kur'ân öğrenip hâfızlığını tamamladıktan daha sonra Amasya'ya giderek hat ilmine vakıf olduktan sonra Tokat'a geçmiş orada Şeyh Tâcüddin İbrahim Karamânî'nin halifelerinden Boyabatlı Hacı Halife ile tanışmış ve onun vesilesiyle Şeyh Tâcüddîn'in himayesine girmiştir (*Menâkıbü'l-evliyâ*, vr. 38b-39a). Şeyh Nasuh'un hayatıyla ilgili bkz. *Menâkıbü'l-evliyâ*, vr. 38-48; Taşköprüzâde, İsâmeddin Ahmed Efendi, *eş Şekâiku'n-Nûmâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye,* (nşr. Ahmet Suphi Fırat), İstanbul, 1985, Mehmed Mecdî Efendi el-Edirnevî, *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik, Tercüme ve Zeyl-i Şakâik-i Numaniyye* (nşr. haz. Abdülkadir Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1989, I, 424-425; Bağdatlı, İsmail Paşa, *Hediyyetü'l ârifîn,* II, 494; Süreyyâ, Mehmet, *Sicill-i Osmânî*, III, 362, IV, 555, İstanbul 1308; Bursalı, *Osmanlı Müellifleri*, I, 113.

3 Reşat Öngören; *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeynîler*, İstanbul 2003, s. 110-111.

içerik ve konularından tefsir başta olmak üzere vaaz, fıkıh, tarih ve âlet ilimlerinde iyi yetişmiş bir kimse olduğu anlaşılan Şeyh Nasûh Efendi Kur'ân'ın açıklanıp anlaşılmasını önemseyerek hayatında tefsir ilmine özel bir yer ayırmıştır. Eserlerinde Zeyniyye tarikatının şeyhlerinden söz edip onları "şeyh/şeyhimiz" sözleriyle anması[4] Zeyniyye tarikatına mensûbiyetinin ve hayatını bu tarikatın düsturlarıyla şekillendirdiğinin işâreti sayılan Şeyh Nasûh Efendi'nin aile çevresinden aldığı eğitim tasavvufî kimliğinin oluşmasında etkili olmuştur. Eserlerinde bazen şiirlerine yer vermesi şâirlik yönünün bulunduğunun işâreti sayılmıştır.

Şeyh Nasûh Efendi'nin ölüm tarihiyle ilgili rivâyetler muhteliftir. Kaynaklarda onun ölümü ile ilgili 887/1482, 960/1552, 973/1565, 996/1588[5] gibi farklı tarihler zikredilmiş olsa da bu tarihler içerisinde H. 996/M. 1588 yılının, onun ölüm tarihi hakkındaki en makul rivâyet olduğu söylenebilir.

**2. Şeyh Nasûh Efendi'nin Hadîs Risâlesi[6]**

Şeyh Nasûh Efendi'nin yazımıza konu olan hadîs risâlesi "*Hazâ Risâleti Mine'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyyetihi"* başlığını taşımaktadır. Tamamı İçeriğinden de anlaşılacağı üzere "*Hazâ Risâleti Mine'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyyetihi Li-'Abdi'l-Mecîdi B. Rahmetillâhi 'Aleyhi Ve Esi'Aten Şeyh Nasûh Efendi"* şeklindeki başlıktan da anlaşılacağı üzere yazar kendi adını -Hayatı kısmında da belirtildiği gibi- *Abdi'l-mecîd* olarak sunmuş, akabinde de *Şeyh Nasûh* sıfat ve ismini zikretmiştir. Şeyh Nasûh Efendi bu risâlede sırasıyla 15 (*hadîsü'l-hâmis aşer*) hadîsin önce metnini zikretmiş, akabinde ise hadîslerin kendince açıklamalarını yapmıştır. Şeyh Nasûh Efendi'nin fıkıh ve tefsîr gibi dînî alanların yanında hadîs ilmî üzerine de eser yazıp bu hadîsleri şerh etmesinde, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e isnâd olunan "*Her kim, benim hadislerimden 40 tanesini ezberleyip başkasına da öğretirse, Allah u Te'ālā onu, Kıyamet gününde bilginler ve fakihler arasında diriltsin*"[7] hadîsinin etkisi olabilir.

Hadîslerin açıklamasına "*1. Demek, şu demek. 2. Sözün kısası, doğrusu, senin anlayacağın"*[8] manalarına gelen Arapça *ya'nî* edatıyla başlamış, yalın ve anlaşılır bir dille hadisleri açıklamıştır. Şeyh Nasûh Efendinin hadîsleri yalın ve anlaşılır bir dille açıklamasında okuyucu kitlesini çok geniş tutmasının etkisi olduğu sezilir demek yanlış olmaz. Çoğunun kaynağına ulaşmamıza rağmen birkaçının kaynağına ulaşamadığımız, muhtemelen farklı kaynaklarda zikredilen hadîsler ve açıklamaları aşağıda sunulmuştur:

---

4 *Mecmuatü'r-resâil*, Süleymaniye Ktp., Reşid Ef., nr. 1019, vr. 29a. (*Zeyneddin Hafî İcâzetnâmesi*)

5 İsmail Paşa (Bağdatlı), *İzâhü'l-meknûn,* I, 90; Kehhale, *Mu'cemü'l-müellifîn,* VI, 171.

6 *Tezkiretü'l Evliyâ*, Sermet Çifter Ktp, nr. 154, vr. 1b-19b.

7 http://*www.bilgicesnisi.com/01.08.2011/**40**-hadis*

8 Ferit Devellioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugât,* 25. bs., Ankara 2008, s. 1156.

**El hadîsü'l-evvel mine'l-ehadîsi'l kudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عز و جل أنه قال يا أحمد سأل داود النبي عليه الصلوة و السلام عنّي بأن يقول إلهي لماذا خلقت الخلق فأنا قلت في جوابه يا داود كُنْتُ كَنْزًا مَخْفِيًّا أَعْرَفَ فَخَلَقْتُ الْخَلْقَ (لتعرفوني) صدق رسول الله و صدق حبيب الله[9] فَأَحْبَبْتُ أَنْ**

**(3[a])** Ya'nî Ḥaḳḳ Sübḥānehu ve Te'ālā ḥabîb-i Muḥammed-i Muṣṭafā'ya 'aleyhi'ṣ-ṣalātu ve's-selām ḥikāyet idüp buyurur ki yā Aḥmed! Dāvud Peyġamber 'aleyhi's-selām benden suāl eyledi. Şöyle didi ki yā-ilāhî bu maḫlūḳātı niçün ḫalḳ eyledüñ, didi. Ben daḫı anuñ cevābında didüm ki yā Dāvud ben bir gizlü kenzdüm diledüm ki bilinem Ya'nî kendü ẕāt-ı şerîfümi iẓhār idem. Çünki kendü ẕāt-ı şerifümi iẓhār itmek isteyicek lāzım geldi ki maḫlūkātı ḫalḳ idem pes ol taḳdirce maḫlūkātı daḫı ḫalḳ eyledüm ve anlaruñ üzerlerine kendü nūrumdan bir miḳdār nūr ṣaçdum didi. Nitekim maḥbūb-ı Rabbü'l-'âlemîn **(3[b])** ve seyyid-ül enbiyā-ı vel-mürselîn 'aleyhi'ṣ-ṣalātü vesselām ilâ yevmi'l-ḥaşri vel-ḳıyām buyurur:

**إنّ الله تعالى خلق الخلق في الظلمة ثمّ رشّ عليهم من نوره**[10]

Ya'nî Allâh u Tebāreke Te'ālā ḫalḳı ẓulmet içinde yaratdı. Ve andan soñra anlaruñ üzerlerine kendü nûrından bir miḳdār nūr ṣaçdı. Tā kî ol nūr sebebiyle anlara 'aḳl u ıdrāk ḫāṣıl olup benüm ẕāt-ı şerîfümî ve vücūd-ı lāṭîfümi bilüb añlayalar didi.

**El hadîsü's-sânî mine'l-ehadîsi'l kudsiyyeti:**

**إنّ الله تعالى خلق الخلق في الظلمة ثمّ رشّ عليهم من نوره**[11]

Ya'nî Allâh u Tebāreke Te'ālā ḫalḳı ẓulmet içinde yaratdı. Ve andan soñra anlaruñ üzerlerine kendü

nûrından bir miḳdār nūr ṣaçdı. Tā kî ol nūr sebebiyle anlara 'aḳl u ıdrāk ḫāṣıl olup benüm zāt-ı şerîfümî ve vücūd-ı lāṭîfümi bilüb añlayalar didi.

---

[9] "*Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi arzuladım. Mahlûkātı beni tanımaları için yarattım.*" manasına gelen kudsî hadîs için bkz.: "el-Aclūní, İsmā'íl b. Muhammed; *Keşfü'l-Hafā ve Muzîlu'l-ilbās 'amme'ş-tehere mine'l-ehâdîsi 'alā elsineti'n-nās,* 3. bs., Beyrut 1351h, C.II, s. 132, h.no: 2016.

[10] Tirmizî, *Sünen*, tahk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd Abdulbâkî-İbrâhîm Atve vd, Mısır, 1938-1940-1958-1962, 'İmân, 41/18, h.no: 2642.

[11] Tirmizî, *Sünen*, tahk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd Abdulbâkî-İbrâhîm Atve Avd, Mısır, 1938-1940-1958-1962, 'İmân, 41/18, h.no: 2642.

**El hadîsü's-sânî mine'l-ehadîsi'l kudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال من لم يرض قضائى و لم يصبر علي بلائى و لم يشكر علي نعمائى فليخرج بين أرضي و سمائى و ليطلب ربّا سوائى رسول الله و صدق حبيب الله**[12]**صدق**.

(**4ª**) Ya'nî Ḥaḳ Sübḥānehu ve Te'ālā buyurur ki bir kimse ki benüm ḳażā ve ḳaderüme rāżî olmasa Ya'nî nā-gāh bir ḳażā irişüb ba'żı mālı żāyi' olsa yāḫūd evlād ve ensābına ve ehl u 'ıyāline mevt irişüb fevt olsa daḫı ol ḳażāya rāżı olmayub *semi'nâ aṭa'na*[13] dimese ve daḫı benüm belāma ṣabır da itmese Ya'nî nā-gāh bir maraż yetişüb yāḫūd faḳr u fāḳa ġālib olub ḳıllet-i faḳra ṣabr itmeyüb ve zaḥmet-i maraża ḳatlanmayub benden bilmese ve daḫı benüm envā'i ni'metlerüm yiyüb muḳābelesinde baña şükr idüb ol ni'meti benden bilmese lācerem ol kimse benüm yirüm ile gögüm arasından çıḳsun ve benden ġayrı bir tañrı daḫı ṭaleb eylesün didi. *Ne'ūẕubillâh* (**4ᵇ**) *min hâẕihi'l- ḥıẕlân ve nestaġfiruhu min hâẕihi'l baġyî ve'ṭ-ṭuġyānı*

**El hadîsü's-sâlis mine'l-ehadîsi'l kudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّي الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال لو كان لابن آدم واديان من ذهب لابتغى اليه ثالثا و لو كان ثالثا لابتغى اليه رابعا و لا يملأ جوف ابن آدم إلّا التراب الله و صدق حبيب الله**[14]**صدق رسول**

Ya'nî Ḥaḳ Sübḥāne ve Te'ālā buyurur ki eger ibn-î Âdem içün Ya'nî insān içün iki dere olsa altundan ol iki dere ṭolusı altuna ḳanā'at itmeyüb taḫḳîḳ ol üçüncü dereyi ṭaleb eylerdi ve eğer üçüncü dereyi ṭoldursa aña daḫı ḳanā'at itmeyüb dördüncü dereyi ṭaleb eylerdi taḫḳiḳ âdem oġlınuñ ḳarnını ṭoldurmaz. (**5ª**) illā ṭoprāḳ ṭoldurur didi. Ya'nî Allah Tebāreke ve Te'ālā insānuñ ḫilḳatine bir ḥāl ḳomışdur ki hiçbir derece ve mertebe ki ḳā'il olub aña ḳanā'at ide. İllā ol mertebenüñ mā-fevḳinde ki mertebe-i ṭaleb eyler. İmdi sa'ādet ol kişinüñ ki merâtibidir. Devlet-i dünyeviyyenüñ ednâ mertebesine ḳā'il olup şehevāt-ı leẕẕet-i nefsāniyyenüñ orānı birine ḳanā'at eyleye. Zîrā ki kişinüñ ne ḳadar ki derūnî maḥabbeti dünyā ile mālı olsa maḥabbet-i Mevlâ'dan ḫālî olur ve şol kişinüñ göñli ki dünyā maḥabbetiyle ṭolu olub Allâh u Te'ālā maḥabbetinden ḫālî olsa lā-

---

12 Taberânî, Kebîr, tahk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî, Kâhire, 1983, C. 12, s. 320-321, h.no: 807.

13 "*Duyduk ve itaat ettik*". (Bakara Sûresi âyet; 2/285; Bkz.: *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Me'âli*; TDV İA Hediyesi, Haz.:A. Özek, H. Karaman, A. Turgut, M. Çağrıcı, İ.Kâfî Dönmez, S. Gümüş, TDV Yay., Ankara 1993.

14 Taberânî, Kebîr, C. 5, s. 184, h.no: 5032.

cerem ol kişi ḍalālet deryasında ġarḳ olub vādî-yi ḥırmānda ‘aẕāb-ı ṭuġyān ile muaẕẕeb olur. Nitekim Allâh u Tebāreke **(5[b])** ve Te‘ālā buyurur: [15] **و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوْا في الأ** Ya‘nî Allah u Te‘ālā ḳullarından her bir ḳulına murâdları gībi dünyâ vireydi taḥḳîḳ onlar ‘âsî olub azarlardı. Ammâ her birine ġına virmeyüb ba’żısını ġanî ve ba’żısını faḳır eyledı tâ ki ol ġanîler faḳirlerden ḥisse alub kendü devlet ü sa‘âdetlerine ḥamd idüb şükr ideler ve faḳîrler daḫı faḳırleri muḳâbelesinde Allâh u Tebâreke Te‘ālā dâr-ı ‘uḳbâda ânlar içün müheyyâ idüp ḥażırladuġı merâtib ve maḳâmâtı ve menâzil-i derecâtı yâd idüp faḳırluklerine şükr ideler nitekim resûl ‘aleyhisselâm sâyir enbiyânuñ üzerine faḳrla iftiḫâr idüp buyurmışdur ki:[16] **الفقر فخرى**

Ya‘nî “*Faḳr benüm faḫrumdur*”.

**(6[a] )** Rivâyet olunur ki resûl ‘aleyhisselâm mi‘râca giderken şol faḳırlerün dünyâda faḳırliklerine ḥamd idup ve ḥakīrliklerine şükr idüp dâ’imâ ‘ibâdete ve tâ’ate meşġûl olurlardı Anlaruñ cennetde derecelerini ġayrilerüñ derecesinden yüce gördi. Vaḳtâ ki haẕreti ‘izzet huzûrına mülâḳî oldı. Bârî Te‘ālā imtiḥân ve tecribe tarıḳıyla ḥabîbine istifsâr idüb sordı ki : İy benüm Ḥabibüm, diler misin ki dünyâda saña iki taġ ḫalḳ idem, biri altundan ve biri gümüşden. Ve ol iki taġuñ mâ-beyninde mua‘llaḳ hevâda la‘l ve cevâhirden bir ḳaṣr ḫalḳ idem. Ve ol ḳaṣr üzerinde ḳarâr idüp her nereye gitmek murâd idinsen nesîm-i hevâ ol ḳaṣrı götürüp gide **(6[b])** ve ol iki daġlar daḫı dâimâ yanuñça bile gideler didi. Pes Resûl ‘aleyhisselâm eyitdi: “*Yâ İlâhi ‘izzi huẕuru gözde mertebeten fuḳarâ-yı cümlesine ġâlib gördüm. Dünyâda baña faḳrden ġayrı nesne virme*” didi. Pes Allâh u Tebâreke ve Te‘ālā daḫı âna faḳr müyesser eyledi görmez misin Süleymân peyġamber aleyhisselam Allah u Te‘ālā ins ü cinsi ve vuḥûş u ṭuyûrı musaḫḫar idüp ve yel taḥtını götürüp nireye dilerse iletüp dâr-ı dünyâda bunuñ gibi ḥuẕur ve sürûr müyesser itdügi ecilden yevm-i ḳıyâmetde cennete sâ’ir enbiyâdan beş yüz yıl ṣoñra girse gerekdür ammâ şol faḳırler ki faḳîrlüklerine şükr idüp ve ḳıllet ü ẕilletlerine ḥamd idüp zaḥmet-i faḳra ṣabr itmeyeler **(7[a])** ve dâimâ dünyanuñ vüs‘at ü ġınâlarına ḥased idüp ve devlet ü rif‘atlerine taḥassür idüp ârzû ideler belki ḳalblerinden Ḥaḳ Te‘ālāya buġz idüp niçün bunlar gibi mâl ü ġınâ vüs‘at-ı dünyâ virmedüñ diyince efkâr-ı bâṭıla ile bi-huẕur olalar imdi anlaruñ gibi fakîrlere iki ‘âlemde bile yüzleri ḳara olup Allâh u Te‘ālānuñ

---

15 “*Eğer Allah bu dünyada kullarına bol rızk vermiş olsaydı, yeryüzünde küstahça davranırlardı*”. (Şûrâ Sûresi; 42/27).

16 el-Aclūnî; *Keşfü'l-Hafā,* C.II, s. 87, h.no: 1835.

‘inâyetinden maḥrûm olsalar gerekdür. Nitekim resûlullâh ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem buyurur:[17] **كاد الفقر ان يكون كفرا** Ya‘nî faḳr yaḳîn oldu ki küfr ola. Ya‘nî ṣâḥibini kâfir ide ve bir hadîşde daḫi buyurmuşdur ki:[18] **الفقر سواد الوجه فى الدارين** Ya‘nî faḳr, dünyâda ve âḫirette yüz ḳaralığıdur. *Neûẕü billahi mine’l faḳr’ulleẕi yec’alu ṣâḥibehu* **(7[b])** ‘*anil-Ḥaḳḳ-i ba‘îden ve ilel-küfri ḳarîben*[19]

**El hadîsü’r-râbi’ mine’l-ehadîsi’l ḳudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّي الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنّه سبحانه و تعالى قال إذا أحبّ العبد أحببت لقاءه و إذا كره العبد لقائى كرهت لقاءه صدق رسول الله و صدق حبيب الله[20]لقائى**

Ya‘nî Ḥaḳ Sübḥânehu ve Te‘ālā buyurur ki ḳaçan benüm ḳullarumdan bir ḳul benüm liḳâmı sevse ya‘nî baña vâṣıl olup ulaşmaġı ṭaleb eyleyüp sevse ben daḫi ânuñ liḳâsını severin ya‘nî âña mülâḳî olup ulaşmaġı severin. Ya‘nî ânuñ baña liḳâsı ṭalebini ziyâde idüp ve maḥabbetini arturup benüm ẕât-ı şerîfüme vâṣıl idüp ulaşdururın ve daḫi benüm ḳullarumdan bir ḳul benüm **(8[a])** liḳâmı kerîḥ görüp sevmese ben daḫi ânuñ liḳâsını kerîḥ görüp sevmezin dir.

**El hadîsü’l-hâmisu mine’l-ehadîsi’l ḳudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال من تقرّب إلي شبرا تقربت إليه ذراعا و من تقرّب إلي ذراعا تقرّبت إليه رباعا و من أتانى يمشى أتيته هرولة صدق الله و صدق حبيب الله[21]رسول**

Ya‘nî Ḥaḳ Sübḥânehu ve Te‘ālā buyurur ki bir kimse baña taḳarrüb ya‘nî yaḳın olmaḳ ḳaṣd idüp benden yaña bir ḳarış mıḳdârı gelse ben daḫı aña iki ḳarış mıḳdârı varurın ve bir kimse ki baña iki ḳarış mıḳdârı gelse ben dahi âña bir ḳulaç mıḳdârı varurın ve bir kimse ki baña yüriyerek gelse ben daḫı âña yilerek **(8[b])** varurın dir. ‘Azîzler Ḥaḳ Sübḥânehu ve Te‘ālā yürümekden yilmekden ve ẕidaġ ve rübâġ miḳdârı ḳulına yaḳın olmaḳdan münezzeh ve mu‘arrâ ve muḳaddes ve müberrâdur imdi bundan murâd budur ki bir bende Allâh u Te‘ālā’ya maḥabbet idüp ya‘nî o evâmirine imtiṣâl ve nevâhîsindeñ ictinâb idüp ve ṭâ‘at ve ‘ibâdete dâ‘imâ meşġûl olmaġla ne miḳdâr ki Ḥaḳ dergâhına taḳarrub taḥṣîl eylese Allâh u Tebâreke ve Te‘ālā daḫi āña iki ol deñlü taḳarrub ḥaṣıl olmaġı müyesser ider.

---

17 el-Aclūní; *Keşfü’l-Ḫafā,* C.II, s. 107-108, h.no: 1919.

18 el-Aclūní; *Keşfü’l-Ḫafā,* C.II, s. 87, h.no: 1837.

19 el-Aclūní; *Keşfü’l-Ḫafā,* C.II, s. 107-108, h.no: 1919.

20 Ahmed, Müsned, C. 2. s. 418; tahk. Hamza Ahmed Zeyn, Kâhire, 1995, C. 9, s. 200-201, h.no: 9377.

21 Buhârî, Sahîh, tahk. Ebû Suheyb el-Kermî, Riyâd, 1998, Tevhîd, 97/15, h.no: 7405; Müslim, Sahih, tahk. Ebû Suheyb el-Kermî, Riyâd, 1998, Zikir, 48/1, h.no: 2675.

El-hadîsü's-sâdis mine'l-ehâdîsi'l ḳudsiyyeti:

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال ما تقرّب المقرّبون إليّ بمثل أداء ما افترضت عليهم و أنّ العبد يتقرّب إليّ بالنّوافل حتّى أحببته كنت له سمعا و يدا و رجلا فبى يسمع و بى يبصر و بى يبطش و بي يمشى صدق رسول الله و صدق [22]بصرا و لسانا و حبيب الله**

**(9a)** Ya'nî Ḥaḳ Sübḥanehu Te'ālā buyurur ki: "Benüm muḳarreb bendelerüm baña müḳarreb olmazlar ben anlaruñ üẕerlerine farż itdüğüm nesneyi edâ itmegile muḳarreb olduḳları gibi hiçbir nesne ile daḫı muḳarreb olamazlar. Ya'nî benüm ferâ'iżimi edâ itmegile baña taḳarrub hâṣıl itmek a'lâ ve aḥsendür nevâfile meşġul olmaġile taḳarrub taḥṣîl itmekden ammâ nevâfile ile daḫı benüm ḳulum baña taḳarrub taḥṣîl eyler. Tâ ben ol ḳulumı sevüp aña maḥabbet idince vaḳtâ ki ben ol baña muḳarreb olan bendemi sevem. *Küntü lehu sem'an*: Ya'nî **(9[b])** ben ol ḳūluma ḳulaḳ olurın ve baṣaran daḫı göz olurın ve lisânen daḫı dil olurın ve yed'en daḫı el olurın. 'Azîzler Ḥaḳ Sübḥânehu ve Te'ālā göz, ḳulaḳ ve el, ayaḳ olmaḳdan münezzeḥdür ammâ murâd budur ki ḳaçan bir ḳulumı ben sevsem ben ol ḳuluma ḳulaḳ olurın ya'nî işitdügi ḥalde mülâḥaẓası ben olurın ve gördügüñ ḥalde mülâḥaẓası ben olurın ve söyledügi ḥâlde mülâḥaẓası ben olurın ve yapışduġı ve yürüdügi ḫalde mülâḥaẓası ben olurın dimekdür. Vaḳtâ ki ben ol sevdüğüm ḳuluma ḳulaḳ olam ya'ni işitdügi ḥâlde mülâḥaẓası ben olam lâ-cerem ol mülâḥaẓası ben olduġum ḳulum fi yemse'u benümle işidür ḫer ne işidürse ve fi yenṭaḳu daḫı benüm mülâḥaẓam ile söyler. **(10[a])** Her ne söylerse ve bi yubṭişu daḫi benüm mülâḥazam ile yapışur her neye yapışursa ve bi yemşi daḫı benüm mülâḥaẓam ile yürür her nerede yürürse dimekdür ma'nâsı. Allâh u a'lem ve bir ḳuluñ ki Allâh u Te'ālā'nuñ maḥabbeti ve sevgisi ile göñli ṭolu olsa lâ-büdd ol kimesnenüñ derûnında maḥabbet âteşi germ olup ḫer yâdıña ḫâṭırına mâ-sivâ-yı Allâh Ya'nî Allâhu Te'ālā'nuñ ġayrınuñ fikri gelse lâ-cerem ol maḥabbetullâh âteşi ol ḫâṭırayı maḥv idüp yaḳar ve dâima bunuñ mülâḥaza ve mu'âmelesini Ḥaḳ-ıla eyler lâ-cerem bunuñ daḫı aslâ Ḥaḳdan ġayrı nesne ḳalbine ḫalecân idüb ḫâṭırına gelmez ve bu ḥâlete erbâb-ı ıṭlâḳ-ı maḳâm-ı istiġrâḳ derler ve bu maḳâmda bende tecelli-i cemâl-i zü'l-celâlile bir mertebede müstaġraḳ **(10[b])** olur ki Allâhu Te'ālānuñ cemâl-i nûrı bunı iḥâṭa idüb Ḥaḳ'dan ġayrı nesne'i görmez ve ḳalbine ḫalecân itmez ve ḫâṭırına gelmez ṭurursa fikr-i Ḥaḳ-ıla ṭurur ve oturursa fikr-i Ḥaḳ-ıla oturur giderse zikr-i Ḥaḳ-ıla gider ve ṭurursa zikr-i Ḥaḳ-ıla ṭurur söylerse mülâḥaẓa-i Ḥaḳ-ıla söyler ve her ne eylerse mülâḥaza-i Ḥaḳ-ıla ider

[22] Buhârî, Sahîh, Rikâk, 81/38, h.no: 6502.

meşelâ bir şuraḳ demürüñ ṭabi‘atı bâridken bir miḳdâr âteş içine ḳosañ ziyâde ḳızarsa ba‘dehu âteş içinden çıkaran her nesnenüñ ki yanmaḳ şānında ola ol nesnenüñ üzerine ḳosañ lâ-bud ol nesne’i iḫrâḳ idüp yaḳar asla ol iḫrâḳ itmek şânında yoġiken imdi kezâlik sâlikün daḫi maḳâmda Allâh u Te‘ālānuñ cemâl-i pertevinüñ eşi’ası **(11[a])** Derunuñdan ḫayâl-i masiva-i ıḫrâḳ idüp yaḳar ve vücûdını bi’l-külliye selb idüb fenâya virür ve ol daḫı vücûd-ı Ḥaḳ’dan ġayrı aṣlâ nesne müşâḥade idüb idrâk idemez ve Ḥüseyn Manṣûr ḫażretleri daḫı ḳaddsellahu rûḥahu ene-l-Ḥaḳ da’vâsını ol maḳâma vâsıl olıcaḳ eylemişdür nitekim Allâh u Te‘ālānuñ cemâl-i nûrı her neye ki ṭoḳunsa ol nesne’i iḫrâḳ idüb yaḳar diyü resûl ḫażreti daḫı ‘Aleyhissalâtu ves-selâm buyurmışdur ki:

**قال النّبيّ عليه السّلام إنّ لله تعالى سبعين ألف حجاب من نور و ظلمة و إنّه لو كشفها لاحترقت سبحات وجهه من أدرك بصره**[23]

Ya‘nî Allâh u Tebârake ve Te‘ālā ile ḳulları mâ-beyninde Allâhu Te‘ālānuñ yetmiş bin ḥicâbı vardur kimi ẓulmânî **(11[b])** ve kimi nûrânî eger Allâh u Te‘ālā ol ḥicâbları ortalıḳdan def‘ü ref‘ idüp cemâl-i bâ-kemâl iẓhar ideydi taḥḳîḳ-i pertev-i envâr-ı cemâli her neye yetişse ol nesne’i iḫrâḳ idüb yaḳaydı dir.

El hadîsü’s-sâbi’ mine’l-ehadîsi’l ḳudsiyyeti:

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم حاكيا عن خالق العالم و رازق الآدم بقوله صلّى الله عليه و سلّم أنه سبحانه و تعالى قال :من وجدني أحبّني و من وجدني طلبني و من طلبني عرفني من أحبّني قتلته فعليّ ديته و من عليّ ديته فأدّيته صدق رسول الله و صدق حبيب الله**

Ya‘nî Ḥaḳ Sübḥâne ve Te‘ālā ‘âşıḳ u ṣâdıḳ ve ṭâlib münşeviḳ bendelerine ḫabîbi Muḥammed Muṣṭafa ile ṣallallâhu ‘aleyhi ve sellem bu beşâret ḫaberini gönderüp buyurur ki şol **(12a)** kimse ki benüm ‘aẓamet ü kibriyâmı añlasa ve ḳudretümi ve ḳuvvetümi fehm eylese lâ-büdd ol kimse benüm viṣâlimi ṭaleb eyler baña ol kimse mülâḳî olup bulur ve şol kimse ki beni bula müşâḥede’i cemâl-i bâ-kemâlüm ile maḥabbetüm âteşi ol kimse dîdesini giryân ve cigerini büryân idüp bi-iḫtiyâr beni sevdürür ve şol kimse ki beni seve ben ol kimse’i maḥabbetüm deryâsına ġarḳ idüb helâk iderin ve şol kimse’i ki ben ḥelâḳ idem lâ-büdd ol kimsenüñ diyeti benüm üzerüme ola biz-zat anuñ diyeti ben olurın der. Ya‘nî şol kimse ki ḫayât-ı ebedi birle beḳâ-yı sermedî bulsun içün maḥabbetüm deryâsında ġarḳ idem lâ-cerem ol kimsenüñ benüm üzerümde diyeti benüm ẕât-ı şerifüme vâṣıl olup ḫayât-ı ebedîye ḫâṣıl olmaḳdur.

---

[23] Müslim, Sahih, Îmân, 1/79, h.no: 293.

**(12[b]) El hadîsü's-sâmin mine'l-ehadîsi'l ḳudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال لو لا أن شهد أن لا إله إلّا الله مخلصا لسلّطت جهنّم على أهل الدّنيا و لو لا أن يعبدنى ما أمهلت من يعصينى طرفة عين رسول الله و صدق حبيب الله[24]صدق**

Ya'nî Ḥaḳ Sübḥânehü ve Te'ālā buyurur ki eger iḫlâṣ ile lâ ilâhe illâllâhu deyü benüm vaḥdâniyyetüme şehâdet Ya'nî iḳrâr iden kimse degilmiş seydi taḫḳîḳû cehennemî ehl-i dünyâ üzerine musallaṭ idüb ḥavâle eyleridüm, cümlesini helâk eylerdi. Ammâ ol ehl-i dünyâdan 'uzlet ve müfâreḳat idüb kendü ḫalvetḫânelerinde iḫlâṣla benüm vaḥdâniyyetüm ezkârına meşġul olan 'âṣıḳ ve ṣâdıḳ (13[a]) bendelerümüñ yüzleri ṣuyına dünyâda cehennemi anlaruñ üzerlerine ḥavâle idüb musallaṭ itmekden ferâġat eyledüm. *Velev lâ en ya'budenî mâ emheltü men ya'sinî ṭarfete 'aynin*. Ya'nî ve daḫı eger baña 'ibâdet iden kimse değülmişseydi baña 'aṣi olan kimseye göz açub yummaḳ miḳdârı mühlet virmeyüb helâk ideydüm ammâ ol baña 'ibâdet iden ḳullarumuñ yüzi ṣuyına baña 'asi olub günahlar işleyenlere bu dünyâda mühlet virdüm ve yevm-i âḫiretde günâhları miḳdârı mu'azzab olsalar gerekdür.

**El hadîsü's-tâsi' mine'l-ehadîsi'l ḳudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال يا بني آدم لا تَهُنْكَ ما خلقت لأجلى فيما خلقت لأجلك صدق رسول الله و (13[b]) خلقتك لأجلى و خلقتك الأشياء لأجلك صدق حبيب الله**

Ya'nî Ḥaḳ Sübḥânehü ve Te'ālā buyurur ki "*Yâ âdem oġlanı! Ben seni benden ötürü ḫalḳ itdüm. Ya'nî seni benüm eclûm içün yaratdum. Ve sâyir maḫluḳâtı daḫı senüñ eclüñ içün yaratdum. İmdi ben senden ötürü yaratduġum nesneye ihânet Ya'nî ḥayf u ẓulm eyleme senden ötürü yaratduġum nesneyle Ya'nî sâyir eşyâya gönül virüb dünyâ-yı denîye maḥabbet itmegile eger sen gönli eşyâya virüp ve daḫı maḥabbet-i dünyâ ile maġrûr olup beni unudursañ lâ-büdd beñüm viṣâlümden maḥrûm olup 'aẕâb-ı fîrâḳîle mu'azzab olursun. İmdi iy âdem oġlanı! gönlüñi maḥabbet-i dünyâya virüp kendü vücûdıñı benüm ẕât-ı şerîfümle mülaḳî olmaḳdan* **(14a)** *maḥrûm eyleyüp keñdüne ẓulm-ü ḥayf itme"*.

[24] Ebû Nu'aym, Ma'rifetu's-Sahâbe, tahk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî, Riyâd, 1998, C. 1, s. 237-238, h.no: 827.

**El hadîsü'l-âşir mine'l-ehadîsi'l ḳudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم عن الله عزّ و جلّ أنه سبحانه و تعالى قال أنا عند قلوبُهم صدق رسول الله و صدق حبيب الله[25]المُنْكَسِرَةِ**

Ya'nî Ḥaḳ Sübḥânehü ve Te'ālā buyurur ki ben şol ḳalbleri göñülleri şınıklaruñ yanlarında olurın. Ya'nî şunlar ki benüm maḥabbetüm şevḳiyle viṣalümi ṭaleb idüp nefslerîni şehvet-i dünyeviyyeden ve leẕẕât-ı nefsâniyyeden men' idüp celâlüm ḥavfîyle cemâlüm müşâhedesinden maḥrûm olur deyü dâr-ı dünyâda mesrûr ve feraḥ-nâk olmaḳdan el çeküp dâimâ mülâḥaẕa'i ġam-ı hicrân ile maḥẕûn u ġam-nâk olmış ve göñülleri şınmış bendelerimüñ yanında olurın dir.

**El hadîsü'l-hâdî aşer mine'l-ehadîsi'l ḳudsiyyeti:**

**أخبرنا رسول الله صلّى الله عليه و سلّم حاكيا عن خالق العالم و رازق الآدم بقوله صلّى (14b) الله عليه و سلّم أنه سبحانه و تعالى قال إذا كان الغالب على عبدى الإشتغال بى جعلت همّه و لذّته فى ذكرى فإذا جعلت همّه و لذّته في ذكرى عشقنى و عشقته و رفعت الحجاب فيما بينى و بينه لا يسهو إن فيه [26]سهى النّاس أوْلئك كلامهم كلام الأنبياء اولئك الأبطال حقّا أوْلئك الّذين إذا أردت بأهل الأرض فصرفته عنهم صدق رسول الله و صدق حبيب الله**

ḳılam baña 'âşık olur. Ben daḫı āña 'âşıḳ olurın ve daḫı añuñla benüm mâbeynümde olan ḥıcabı ref' idüb ḳaldırudın ve ol ḥıcâbı gitdükden soñra ol sehv eyleyüb ḫaṭa itmez. Eger nâsu sehv eyleseler ve benüm bu maḳama yetişen ḳullarum şunlaradur ki anlaruñ ḳelamları kelâm-ı enbiyâ gibidir. Ve daḫı anlar benüm ṭalebüm yolunda nefisle mücâhede itmekde bahadırlardur Ve daḫı anlar şunlardır ki ḳaçan bir ṭâifeye 'uḳubet ve 'aẕab itmek dilesem ol ḳullarumı ẕikr idüp añarın daḫı anlarun yüzi ṣuyına ol 'uḳubeti ol ṭâ'ifenüñ üzerlerinden def'u ref' idüp 'afv eder.

**El hadîşü'l-sânî aşer mine'l-ehadîşi'l ḳudsiyyeti:**

**قال النبيّ صلّى الله عليه و سلّم إنّ الله تبارك و تعالى إذا أحبّ عبدا نادى جبرائيل**

**و قال له إنّ الله قد أحبّ فلانا فأحبه فيحبّه جبرائيل ثمّ ينادى جبرائيل في السماء بأن (15b) جلّ جلاله قد أحبّ فلانا فأحبّوه فيحبّه أهل السماء ثمّ يوضع له القبول فى الأرض صدق [27]يقول إنّ الله رسول الله**

---

[25] el-Aclūní; *Keşfü'l-Hafā,* C.I, s. 203, h.no: 614.

[26] Ebû Nu'aym, Hilye, Beyrut, 1988, C. 6, s. 165.

[27] Buhârî, Sahîh, Bed'u'l-Halk, 59/6, h.no: 3209; Müslim, Sahih, Bir ve's-Sila, 45/48, h.no: 2637.

Ya‘nî râsûl ‘aleyhis-selâm buyurur ki taḥḳîḳullâh Tebâreke ve Te‘ālā ḳaçan ḳullarından bir ḳulı sevse kendü ‘aẕametiyle Cebrâ’ile nidâ idüp eydür ki taḥḳîḳ Allah Te‘ālā ḳullarından fülan ḳulı sevdi sen daḫî sev der. Lâ-cerem ol daḫî sever andan ṣoñra Cebrâil ‘aleyhis-selâm daḫı ehl-i semâvâta nidâ idüp eydür ki: “*Taḥḳîḳ Allâh Te‘ālā fülan ḳulını sevdi siz daḫî sevüñ* der. Pes anlar daḫı severler andan ṣoñra ol ḳul maḳbûl-ı perverdigâr-ı kâinât ve maḳbûl-ı ehl-i semâvât olduġı yir yüzinde â‘mâl defterinde şebt olunup(16[a]) vaż‘ olunur didi.

**El hadîsü’l-sâlis aşer mine’l-ehadîsi’l ḳudsiyyeti:**

**قال رسول الله صلّى الله عليه و سلّم ينزل الله تعالى إلى سماء الدنيا و يقول هل من تائب فأتوب من داع فأجبت له هل من مستغفر فأغفر له صدق رسول الله[28]إليه هل**

Ya‘nî Muḥammed Muṣtafâ ‘aleyhi’s-selâm buyurur ki: “Allâh u Tebâreke ve Te‘ālā kendü ‘aẕametiyle dünyâ gögine inüp eydür ki: “*Hîç bir eyledügi ma ‘âṣîlere ve işledügi menâhilere peşîmân olup nedâmet ve tevbe ider kimse vâr mıdur kim tâ ānuñ tevbesini ḳabul eyleyem*” dir ve daḫı “*Hîç bir benüm dergâhumdan ḥâcet dileyüp baña du‘â ider kimse vârmıdur ki anuñ ḥâcetini revâ idüp du‘âsını ḳabul idem*” dîr ve daḫı “*Hîç bir maġfiret ṭaleb idüp yarlıġanmaḳ ister kimse vâr mıdur ki tâ ol kimse’i maġfûr ve ma‘fûv idüb yarlıġam*”(16[b]) dir. Nitekim kelâm-ı ḳadîminde ve Furḳânı ʿaẕîminde buyurur ki: و تـــاب لمـن لغفّار إنّي و آمن و عمل صـــالحا الآيـــة [29] yaʿnî “*taḥḳîḳ ben ziyâde yarlıġacın şol kimseyi ki ol kimse’i itdügi günâhlara peşîmân olub ṣıdḳıle tevbe eyleye ve daḫı benüm vaḥdâniyyetüme ḳâ’il olub ve resûlüme iḳrār idüp ve anuñla gönderdügüm kitâba taṣdīḳ idüp îmān getüre ve daḫı ʿamel-i ṣâliḥ işleye* dir. Ammâ ʿazîzler Allâh u Tebâreke ve Te‘ālā inmekden ve çıḳmaḳdan münezzehdür. Zîrâ inmek ve çıḳmaḳ cismi olanlara ṣādıḳdur. Allâh u Te‘ālā ḫod cisimden münezzehdür. İmdi resûlü ʿaleyhis-selâm Allâhu Te‘ālā dünyâ gögine iner didüğinden murâd oldur ki Allâhu Te‘ālā ʾnuñ muḳarreb meleklerinden bir melek dünyâ gögine inüp Allâh u Te‘ālā ḫalâ’iḳa ḫiṭāb ider dimekdür. Zîrā Allāhu Te‘ālānuñ maḫlûḳâtına inʿâmı (17[a]) ve iḥsânı ve raḥmeti ve maġfireti her gün dünyâ göginden taḳsîm olup ulaşdırılur dimekdür.

---

[28] Buhârî, Sahîh, Teheccüd, 19/14, h.no: 1145; Müslim, Sahih, Salât, 6/24, h.no: 758.

[29] “*Bununla birlikte, yine unutmayın ki pişman olup doğru yola dönen, imana erişip dürüst ve erdemli davranışlar ortaya koyan ve bundan sonra da doğru yolda yürüyen kimse için gerçek bağışlayıcı benim*”. (Tâhâ Sûresi; 20/82).

**El hadîşü'r-râbi' aşer mine'l-ehadîşi'l ḳudsiyyeti:**

قال رسول الله صلّى الله عليه و سلّم إذا أحبّ الله عبدا ابتلاه و إذا صبر اجتباه و إذا شكر اصطفاه [30]

Yaʿnî Resūlullāh ṣallāllahu ʿaleyhi veselleme buyurur ki ḳaçan Allāh u Tebāreke ve Teʿālā bir ḳulını sevse bir belāya mübtelā eyler ve eger ol ḳul ol belāya ṣabr itse müctebā eyler Yaʿnî üründiler. Ve daḫı ol belâya ṣabr itdükden ṣoñra şükr de itse iṣṭafâ eyler. Yaʿnî maḳbūl-i der-gâh-ı Ḫudâ eyler didi. Nitekim Allâhu Tebâreke ve Teʿālā buyurur: إنّ الله مع الصّابرين [31] yaʿnî taḥḳîḳ Allâhu Teʿālā ṣabr idici ḳullarını sever ve daḫı Resûl ʿaleyhi's-selâm (**17$^{b}$**) buyurur ki: والله يحب الصابرين [32] yaʿnî taḥḳîḳ Allâh u Teʿālā ṣabr idici ḳullarını sever ve daḫı Resûl ʿaleyhi's-selâm (**17$^{b}$**) buyurur ki: [33]

الإيمان نصفان نصف صبر و نصف شكر

Yaʿnî îmân iki bölükdür: Bir bölügi ṣabrdur ve bir bölügi şükrdür ve daḫı Allâhu Teʿālā Dâvud Peyġamber'e ʿaleyhi's-selâm ḫiṭâb idüb didi ki [34] يا داود تخلّق بأخلاقي و إنّ من أخلاقى الصّبر Yaʿnî "*Yâ Dâvud, ḫulḳlan benüm ḫulḳum ile! Taḥḳīḳ ṣabr benüm ḫulḳlarumdandur".* Yaʿnî *"Gökçek ṣıfatlarumdandur ṣabr itmek*" didi. İmdi iy ʿazīzler! ṣabr daḫı üç nesnedür. İstiʿmāl ve icrâ olunur. Evvelü belâ-ya ṣabr, ikinci Allâh u Teʿālā ʾya ṭâʿat ve ʿibâdet iderken olan zaḥmete ve meşaḳate ṣabr itmekdür. Üçünci maʿṣiyete ṣabr itmekdür. Yaʿnî nefsini murâdât-ı nefsâniyye ve leẕẕât-ı ḥayvâniyyeden menʿ idüp cebr ü ḳahr itmekdür. Ve ol cebr ü ḳahra taḥammül idüp ṣabr itmekdür. Nitekim Allâh u Teʿālā Resûline ʿaleyhi's-selâm (**18$^{a}$**) ḫiṭâb idüp buyurur ki و اصبر نفسك الآية [35] Yaʿnî nefsüñ muḳteżâsınca ṣabr eyle yâ Muḥammed Yaʿnî nefsüñi günâhdan menʿ idüp ârzûsına ṣabr eyle dimekdür. Ve daḫı Muḥammed ü Muṣṭafa ʿaleyhi'ṣ-ṣalâtu ve's-selâm *fi's-sabâhi*

---

[30] Deylemî, el-Firdevs bi Me'sûri'l-Hitâb, tahk. es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl, Beyrut, 1986, C. 1, s. 251, h.no. 971.

[31] "Allah zorluklara karşı sabredenlerle birliktedir". (Bakara Sûresi âyet; 2/153).

[32] "Zira Allah sıkıntılara göğüs gerenleri sever". (Âl-i İmrân Sûresi âyet; 3/146).

[33] Deylemî, Firdevs, C. 1, s. 111-112, h. 378.

[34] Kuşeyrî, Risâle, thk. Abdu'l-Halîm Mahmûd, Kâhire, 1989, s. 327.

[35] "*Ve Rablerinin hoşnutluğunu umarak sabah akşam O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte sen de sabret; ve dünya hayatının cazibesine kapılıp da sakın gözlerini onların üzerinden ayırma; Ve iyi ve güzel olan ne varsa hepsini terk edip yalnızca bencil arzularının peşine düştüğü için kalbini zikrimize karşı duyarsız kıldığımız kimseye aldırma*". (Kehf Sûresi âyet; 18/28).

*ve'l-mesâ bi-'adedi'r-remli ve'l-ḥısâ* (*sabah ve akşam kum ve çakılların sayısınca*) buyurur ki **البلاء كنز من كنوز الله تعالى لا يعطيها إلّا الوليّ من أوليائه صدق رسول الل** Ya'nî Resûlullâhi 'aleyhi's-selâm buyurur ki: "*Belâ Allâh u Te'ālā 'nuñ ẖazînelerinden bir ẖazînedür. İmdi ol ẖazîneleri Allâh u Te'ālā virmez illâ şol velî ḳullarına ya'nî sevgülü ḳullarına virüp*" didi. İmdi sizüñ üzerüñüze olsun ṣabr itmek tâ ki ol Allâh u Te'ālā 'nuñ sevgüli bendelerine beñzemek ḳaṣd itmegile anlaruñ bölüginden ve z̲ümresinden 'add olunup ṣayılasın. Nitekim **(18[b])** Resūl 'aleyhi's-selām buyurur ki **من تشبّه بقوم فهو منهم** [36] Ya'nî bir kimse bir ḳavme ve bir ṭā'ifeye beñzemek istese ol kimse ol ḳavmdendür.

**El hadîsü'l-hâmis aşer mine'l-ehadîsi'l ḳudsiyyeti:**

**قال رسول الله صلّى الله عليه و سلّم اعمل لدنياك بقدر مقامك فيها و اعمل لآخرتك بقدر بقائك فيها و اعمل لله بقدر حاجتك إليه و اعمل للنّار بقدر صبرك عليها صدق رسول الله**

Ya'nî Resūlullāh 'aleyhi's-selām buyurur ki iy mü'min ḳardaşum dünyāñ içün 'amel eyle dünyāda muḳīm olduġuñ miḳdārı ve āẖiret içün 'amel eyle āẖirette de bâḳî olduġuñ miḳdārı ve Allah içün 'amel eyle Allâh u Te'ālā'dan ḥâcetüñ miḳdârı **(19[a])** ve cehennem içün 'amel eyle ol cehennemüñ 'aẕābına ṣabruñ miḳdārı Ya'nî hod dünyā dâr-ı fenādur ve ukba hod dâr-ı beḳādur. İmdi dâr-ı beḳānuñ 'izzet ü rif'atunı ṭaleb eylerseñ devlet ve 'izzet senüñ ve eger dâr-ı dünyānuñ huẓūr u sürûrıña maġrûr olub göñlüñi dünyā muḥabbetiyle ṭoldurup derūnuñdan muḥabbetullahi bîrûn idüp ṭā'at ve 'ibâdeti 'ıyş u 'işrete degişürseñ nedāmet ve ḥasret senüñ likün furṣat fevt olduḳdan ṣoñra nedāmet fā'ide itmez. Rivāyet olunur ki Şeyẖ Şiblī raḥmetullāhi 'aleyh ḥażretleri eydür dört yüz şeyẖe ẖıdmet eyledüm ve anlaruñ meclis-i şerīflerinde dört biñ ḥadī̲s oḳudum ve ol ḥadîslerüñ içinde bir ḥadī̲s iẖtiyār idüb mā'adāsını terk eyledüm didi. Zîrâ fikr eyledüm ẖalâṣını ve necâtumı bu ḥadī̲sde buldum ve daẖı **(19[b])** 'ilm-i evvelîn ve âẖirîn bunda münderic buldum. La cerem bununla iktifâ idüp mâ'adâsını terk eyleyüp bununla 'āmil oldum didi. İmām-ı Ġazâlî Ḥażretleri ḳaddesallāhu ruḥehul 'azīz *Eyyühe'l-Veled* adlu risâlesinde böyle beyân eyledi.

[36] Abdu'r-Rezzâk, Musannef, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, Pakistan, 1983, C. 11, s. 343-454, h.no. 20986; Ahmed, Müsned, C. 2. s. 50; tahk. Ahmed Muhammed Şâkir, Kâhire, 1995, C. 4, s. 515-516, h.no: 5114.

**KAYNAKLAR:**


Abdu'r-Rezzâk, *Musannef*, *XI*, thk. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, (by): 1983.

Ahmed, Müsned, *II, IV*; tahk. Ahmed Muhammed Şâkir, Kâhire: 1995.

Ahmed, *Müsned*, *IX*, tahk. Hamza Ahmed Zeyn, Kâhire: 1995.

Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'lârifîn, II,* (by) (ty).

Bağdatlı İsmail Paşa, *İzâhü'l-meknûn, I*, (by) (ty).

BİRIŞIK, Abdülhamit, Ufuk Hayta, **"***Hayatı ve Eserleriyle Abdülmecîd B. Şeyh Nasûh Tosyevî ve Cevâhiru'l-Kur'ân ve Zevâhiru'l-Furkân Adlı Tefsir Risâlesi'nin İlmî Değeri***"** Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 16/2, Bursa 2007.

Buhârî, *Sahîh*, tahk. Ebû Suheyb el-Kermî, Riyâd: 1998.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, *I*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugât*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2008.

Deylemî, el-Firdevs, *Me'sûri'l-Hitâb, I*, tahk. es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl, Beyrut: 1986.

Ebû Nu'aym, *Hilye*, 6, Beyrut: 1988.

Ebû Nu'aym, *Ma'rifetu's-Sahâbe*, I, tahk. Âdil b. Yûsuf el-Azâzî, Riyâd: 1998.

el-Aclūnî, İsmāil b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafā ve Muzîlu'l-ilbās 'amme'ş-tehere mine'l-ehādîsi 'alā elsineti'n-nās, I-II,* 3. basım, Beyrut: 1351.

Kehhale, *Mu'cemü'l-müellifîn,* VI, (by) (ty).

Kuşeyrî, *Risâle*, thk. Abdu'l-Halîm Mahmûd, Kâhire: 1989.

*Mecmuatü'r-resâil*, Süleymaniye Ktp., Reşid Ef., nr. 1019.

Mehmed Mecdî Efendi el-Edirnevî, *Hadâ'iku'ş-Şakâ'ik, Tercüme ve Zeyl-i Şakâik-i Numaniyye, I,* (nşr. haz. Abdülkadir Özcan), İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, III, IV, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1308.

Müslim, *Sahih*, tahk. Ebû Suheyb el-Kermî, Riyâd: 1998.

ÖNGÖREN, Reşat, *Tarihte Bir Aydın Tarikatı Zeynîler*, İstanbul: 2003.

Taberânî, *Kebîr*, tahk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefî, Kâhire: 1983.

Taşköprüzâde, İsâmeddin Ahmed Efendi, *eş Şekâiku'n-Nûmâniyye fî ulemâi'd-devleti'l-Osmâniyye,* (nşr. Ahmet Suphi Fırat), İstanbul: Enderun Yayınları, 1985.

Tirmizî, *Sünen*, tahk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd Abdulbâkî-İbrâhîm Atve Avd, Kahire: 1938-1940-1958-1962.